

PÅ TVÆRS MED VILJE

PEJLEMÆRKER FOR GUDENÅKOMITÉEN

Gudenåkomiteen

[UNDER LØBENDE OPDATERING
- SIDSTE REVISION: 15. MARTS 2024]

FOTO: PER BILLE

Gudenåkomitéen er et politisk tværkommunalt samarbejde bestående af 8 kommuner med opland til Gudenåen og Randers Fjord. På billedet ses fra venstre mod højre: Steffen Drejer (Viborg Kommune), Jeppe Mouritsen (Hedensted Kommune), Rune Kristensen (Silkeborg kommune – Gudenåkomitéens formand), Erling Kvist Andersen (Favrskov Kommune), Karen Lagoni (Randers Kommune – Gudenåkomitéens næstformand), Niels Basballe (Norddjurs Kommune) og Jens Szabo (Skanderborg Kommune). Horsens Kommunes komitémedlem Lisbeth Torfing var ikke stede, da billedet blev taget.

FORORD

FORMAND FOR GUDENÅKOMITÉEN, RUNE KRISTENSEN

Gudenåen er Danmarks længste vandløb og eneste flod. I Gudenådalen smelter store å-strækninger, søer, skove, landbrugsarealer og byer sammen på forskellig vis – og området rummer et væld af aktiviteter og oplevelser for alle, der ønsker at komme ud i naturen, såvel på land som på vandet.

Gudenåkomitéen har arbejdet med at sætte ord og ambitioner for komitéens arbejde. Resultatet er hæftet "På tværs med vilje", der sætter fokus på de politikområder, som Gudenåkomitéen beskæftiger sig med. Målet er at leve op til at skabe helheder og sammenhænge i arbejdet via dialog med relevante interessenter, at rådgive og at være i tæt dialog med medlemskommunerne på mange forskellige områder.

Der er en målrettet ambition i komitéen om at gøre flere ting i et styrket samarbejde - både når det handler om satsninger på mere - og bedre - natur, lettere adgang til at dyrke sport og friluftsliv i samspil med naturen, eller arbejdet med at nå i mål med klimatilpasningsområdet som ligger brugere og beboere i det mest righoldige og smukke naturområde i Danmark på sinde.

Ambitionerne i "På tværs med vilje" giver svar på hvordan Gudenåkomitéen arbejder med de store udfordringer, vi står overfor og dermed også de svære beslutninger, der skal tages for at også fremtiden får glæde af vores unikke område.

Gudenåkomitéen vil både overfor medlemskommuner, foreninger og brugere være tydelige på hvilken retning Gudenåkomitéen arbejder, når det eksempelvis handler om at omstille til fossilfri sejlads inden for en årrække. Det gælder også ambitionen om naturgenopretning, incl. adgang til naturen, klimatilpasning og målet om at binde CO₂ i større lavbundsprojekter langs med Gudenåen.

På de følgende sider kan du læse om de strategiske pejlemærker, der angiver retningen for Gudenåkomitéens arbejde i funktionsperioden 2022-2025

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord.....	3
Baggrund.....	6
Sammen om en ren Randers Fjord	8
Klimatilpasning	10
Gudenåens benyttelse	12
Natur og miljø.....	14
Synlighed, viden og indflydelse	16

Foto: Niels Drescher

At kunne bidrage til sammenhæng på tværs af kommunegrænser er en af fordelene ved at være "på tværs med vilje".

BAGGRUND

Gudenåen er Danmarks længste å og samtidig en af de mest vandrige. Den rummer noget af landets smukkeste natur – hvilket du sikkert kan nikke genkendende til, hvis du været på kanotur, fisket ved åen eller gået en tur langs Trækstien. Samtidig er den levested for rigtig mange vandplanter og dyr, som vi skal værne om.

Men Gudenåen er også et sted, hvor mange bor og driver forretning, og det er ikke altid nemt, når åen går over sine breder. Selvom det er svært at spå om fremtiden, peger alt på, at vi går en vådere fremtid i møde.

Morgendagens mange udfordringer kræver, vi ser ud over egen kommunegrænse. Og det har vi faktisk gjort siden midten af 1970'erne, hvor der har været et formaliseret samarbejde om Gudenåen.

Det er Gudenåkomitéens opgave at arbejde med løsninger på de mange udfordringer og muligheder, der er forbundet med brugen af Gudenåen.

For enden af Gudenåen ligger Randers Fjord. Her ender vandet efter sin lange rejse gennem otte kommuner. Men Randers Fjord påvirker også Gudenåen, og de to vandområder hænger uløseligt sammen.

Derfor har alle 13 kommuner med vandopland til Randers Fjord mulighed for at være med i det tværkommunale, politiske samarbejde Gudenåkomitéen. Gudenåkomitéen har ikke selvstændig beslutningskompetence, men fungerer som et rådgivende organ.

I perioden 2022-2025 har Gudenåkomitéen otte medlemskommuner: Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Viborg, Favrskov, Randers og Norddjurs.

Vandopland Randers Fjord 3250 km²

Vandopland Randers Fjord
Kort: Bent Nielsen, Bendt Nielsens Tegnestue

SAMMEN OM EN REN RANDERS FJORD

Den økologisk tilstand i Randers Fjord er ikke god. Sigtbarheden i vandet er lavere, end hvad den naturligt burde være og har været tidligere, og ligeledes er ålegræsset gået meget tilbage.

Gudenåkomitéen arbejder som vandoplandsstyregruppe sammen med de øvrige vandoplandskommuner om at genskabe en ren Randers Fjord med gode miljøforhold og rent vand (VOS Randers Fjord). Det har vi forpligtet os til i relation til EU's Vandrammedirektiv. Men det sker ikke af sig selv. Det kræver en markant indsats.

Miljøministeriets svar herpå er Vandområdeplanerne, hvor den 3. og sidste plan løber i perioden 2021 – 2027.

HVAD ER LØSNINGEN?

Fjordens dårlige tilstand skyldes blandt andet en alt for stor tilførsel af næringsstoffer. Derfor skal der i den kommende vandplanperiode forventeligt fjernes omkring 750 kilo fosfor og 84,1 ton kvælstof årligt i Randers Fjordoplandet.

Det kræver, at større jordområder bliver oversvømmet, så der dannes naturlige vådområder. Genskabelsen af vådområder skal ske i tæt samarbejde med private lodsejere, som kan indgå frivilligt i projekterne ved statslige tilskudsordninger. Projekterne udarbejdes tillige med målet om adgang til naturen.

Derfor er landboforeningerne i Randers Fjordoplandet centrale medspillere i at sikre et godt samarbejde og fremdrift på opgaven. Siden 2017 har der været et formaliseret dialogforum mellem Landboforeningsformændene og VOS Randers Fjord.

GUDENÅKOMITÉEN/VOS RANDERS FJORD VIL:

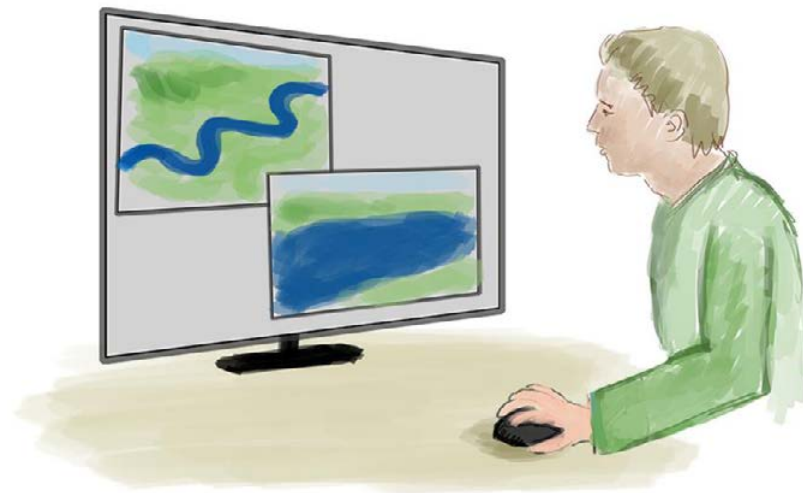
- Arbejde for at genskabe en ren og sund Randers Fjord
- Nå i mål med reduktionskravene i Statens Vandområdeplaner 2022 – 2027.
- Forfølge mulighederne for at skabe et helhedsprojekt for Randers Fjord og oplandet til at nå i mål med en fjord som har god økologisk tilstand fx via tilførsel af eksterne midler fra EU og andre steder.
- Styrke den formaliserede dialog med Landboforeningerne i Randers Fjord oplandet om den kollektive indsats.
- Fastholde dialogen med ministeren og Folketinget bl.a. ved at indsende høringssvar og skrivelser både som Vandoplands-styregruppe, og så vidt muligt også via fælleshenvendelser med landbruget.
- Følge genbesøget af VPIII ift. den udskudte stillingtagen til Gudenåens forløb ved Tange Sø, samt vurdere om der skal fremsendes bemærkninger hertil.
- Booste samarbejdet ved at udpege de projekter der giver størst effekt, med henblik på at nå længere med næringsstofreduktionen på kortere tid

KLIMATILPASNING

Klimaforandringerne betyder, at der vil komme mere nedbør – særligt i vintermånederne. Det betyder, at udfordringer med oversvømmelser vil blive større i fremtiden og derfor er klimatilpasning en fælles opgave og problemstilling som Gudenåkomitéen er dybt engageret i.

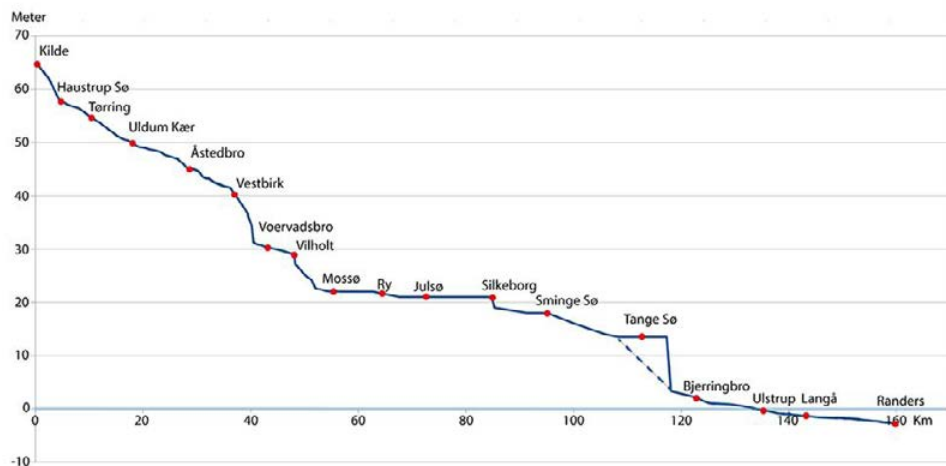
På anbefaling af Gudenåkomitéen har Gudenåkommunerne en fælles vision for håndtering af vand i Gudenåen og opland. Visionen betyder konkret, at den enkelte kommunes håndtering af vandet skal tage afsæt i en fælles forståelse af Gudenåsystemet som helhed. De virkemidler, kommunerne tager i brug, må ikke påvirke øvrige Gudenåkommuner negativt. Der skal tage hensyn til både natur, kultur og mennesker, og der skal søges fælles perspektiver mellem forskellige interesser.

I perioden 2022 – 2025 styrkes komitéens fokus på klimatilpasning yderligere med en vedtægtsændring. Det betyder, at klimatilpasning står tydeligt frem, så komitéen nu er et frivilligt politisk samarbejde mellem Gudenåkommunerne om Gudenåens klimatilpasning, benyttelse og beskyttelse.

Viden om Gudenåen er essentiel for at forstå hvorfor åen opfører sig som den gør og hvilke foranstaltninger, der vil kunne have en effekt.

Tegning: Stig Bachmann Nielsen (Naturplan)

Vandet fylder, hvor der er plads til det - de store oversvømmelser ses oftest, hvor faldet er mindst (dvs. hvor grafen er fladest).

Graf: Stig Bachmann Nielsen (Naturplan)

GUDENÅKOMITÈEN VIL:

- være drivkraft for at der skabes en klimarobust Gudenådal, hvor der skabes plads til vandet, så der skabes mindst mulig gene fra Gudenåens vand. Dette gøres, under hensynsdagen og udvikling af komitéens øvrige pejlemærker, ved at;
 - følge op på anbefalede initiativer fra Gudenå Helhedsplan
 - understøtte arbejdet med at få igangsat mulige, konkrete projekter der udspringer af landskabsanalysen for Gudenådalen.
- genbesøge Gudenåkommunernes fælles vision for vandhåndtering og arbejde for at visionen også kommer til at sætte retningen for fremtidens Gudenådal
- søge ekstern inspiration til arbejdet fx fra Klimatoriet og kommuner udenfor Randers Fjordoplandet
- være opsøgende ift. mulige finansielle samarbejdspartnere til at kunne gennemføre projekter og initiativer.
- være medlemskommunernes fælles talerør til myndigheder (nationalt og på EU-niveau)
- sikre koordinering og ensartet vidensdeling Gudenåkommunerne imellem, f.eks. i spørgsmål om oprensning/grødeskæring i regulativarbejdet
- sørge for at der er et samlet overblik over udfordringer med vand og igangsatte løsningsinitiativer. Dette skal sikre en ensartet kommunikation og styrket videndeling på tværs af medlemskommunerne.
- have fokus på et tættere samarbejde med GudenåSamarbejdet så klimatilpasning og arbejdet med at styrke Gudenåen rekreativt og turisme hotspots samtænkes

GUDENÅENS BENYTTELSE

Corona-nedlukningen har fået endnu flere ud i naturen. Det kan også mærkes i forhold til Gudenåen, hvor kommunerne oplever et stigende antal henvendelser fra folk, der ønsker at benytte Gudenåen til forskellige typer af sejlads. Omvendt har Brugerrådet for Sejlads på Gudenåen tidligere udtrykt ønske om regulering af fx fartøjsantal/størrelse, og i Silkeborg Kommune har fx. været politiske ønsker om at fremme eldrevne motorbåde.

Brugerrådet for Sejlads på Gudenåen rådgiver kommunerne i deres administration af bekendtgørelse nr. 148 af 24/02/2016 om ikke-erhvervsmæssig sejlads og anden færdsel på Gudenåen.

Bekendtgørelsen har som mål at regulere sejladsen, så man på en gang bevarer områdets nationale og internationale betydning som naturområde og samtidig sikre områdets rekreative værdier.

HVOR GÅR GRÆNSEN FOR BENYTTELSE?

Det er aldrig blevet drøftet politisk hvilken overordnet retning, man ønsker Gudenåsystemet skal udvikle sig i rent sejladsmæssigt. En helhedsdrøftelse af systemet kunne ligge hos Gudenåkomitéen, da Gudenåkomitéen rådgiver kommunerne om Gudenåens benyttelse.

Men det er ikke kun selve Gudenåens benyttelse, komitéen kan rådgive om. Komitéen skal særligt arbejde for en koordineret, afbalanceret og sammenhængende indsats for rekreativ anvendelse og beskyttelse af natur og miljø i vandsystemet og de nære omgivende arealer.

Fokus på faciliteter og skiltning til faciliteter ligger pt. ved det tværkommunale forum GudenåSamarbejdet, der i sin tid opstod som idé hos netop Gudenåkomitéen.

GudenåSamarbejdet arbejder for at binde Gudenåen og oplandet bedre sammen som en sammenhængende outdoor-/friluftdestination i Østjylland for borgere, gæster og turister.

Engang var det stort set kun små fartøjer og motorbåde man så i Gudenåsystemet. Men udviklingen går stærkt, og der er ingen overordnet plan for Gudenåsystemet rent benyttelsesmæssigt.

Et samlet fokus på at synliggøre de steder, hvor man gerne må holde en tiltrængt pause, kan guide folk til ikke at gå i land på private områder.

GUDENÅKOMITÉEN VIL:

- Arbejde for en helhedsorienteret fælles administrationspraksis for Gudenåens benyttelse, der medvirker til at bevare områdets nationale og internationale betydning som naturområde og at bevare områdets rekreative værdier, og anbefale retningslinjer for sejlads til Gudenåkommunerne
- Få inspiration til Gudenåsystemet som fremtidigt sejladsområde ved at invitere relevante interessenter ind til drøftelser fx afvikle dialogmøde med Brugerrådet for Sejlads på Gudenåen og via en offentlig inddragelsesproces
- Anbefale koncessionsordning til udlejningsvirksomhed til kommunalbestyrelserne i Gudenåkommunerne, og fortsat holde øje med om nuværende løsning er optimal ift. borgernes mulighed for at komme på vandet under hensyntagen til naturen og lokalbefolkningen
- Undersøge behovet for opdatering af forskrifter på sejladsområdet
- Arbejde for retningslinjer for elmotorbådssejlads i overensstemmelse med den nationale målsætning om reduktion af drivhusgasser
- Arbejde for en fast promillegrænse for alle motoriserede fartøjer
- Afsøge mulighederne i informationskampagner om hvordan man bruger naturen, mens man passer på både den og dem, der bor til åen
- Styrke kontakten til og koordineringen med GudenåSamarbejdet, herunder holde sig orienteret om hvorvidt turismen i relation til Gudenåen er bæredygtig
- Have øget fokus på sammenhæng i faciliteter på land ved vand

NATUR OG MILJØ

I Gudenåen er der et rigt plante- og dyreliv, som er enestående på europæisk plan med blandt andet brudelys og sjældne arter af vandaks. I 2001 blev der fundet 80 forskellige arter af vandplanter i og langs med hovedløbet, heraf ti af de 19 arter af vandaks, som er kendt i Danmark. Desuden fandt man fem krydsningstyper af vandaks.

I de kolde kilder findes smådyr, som kun er kendt fra bjergbække. Længere nede gyder fisk som sø- og havørred og stalling, og førhen var der også en naturlig bestand af laks, som reproducerede sig selv i åen.

I søerne lever fisk og fugle i det langsomt flydende vand, og i den nederste del af åen ved Randers Fjord er der arter, som er tilpasset udsving i saltindholdet.

Der findes naturligt 28 arter ferskvandsfisk i vandsystemet plus ni arter, som stammer fra udsætninger eller udslip fra dambrug. Isflugl, vandstær og bjergvipstjert er nogle af de mest karakteristiske vandløbsfugle.

DET KRÆVER MANGE HENSYN AT PASSE PÅ DYR OG PLANTER

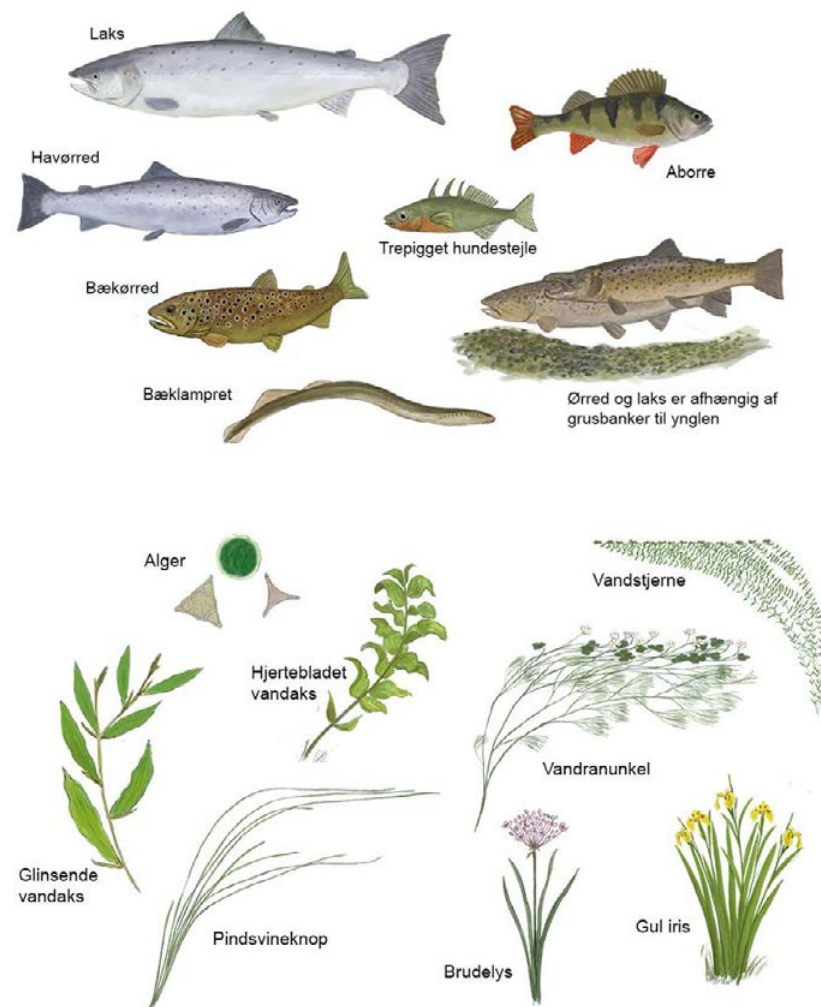
Det er et stort puslespil med mange brikker at bevare det rige plante- og dyreliv og samtidig sikre kulturhistorien omkring vandkraftanlæg og en effektiv afledning af vandet.

Der skal tages hensyn til vandplanter og fisk, når grøden skæres, når vandløbene oprenses og når der afledes regnvand og spildevand. Og det er en stor opgave at skabe fri passage i vandløbene. Selv om flere hundrede spærringer er fjernet, er der stadig opstemninger, som hindrer eller umuliggør fiskepassage. Og så skal de fysiske forhold i vandløbet genskabes så vandløbene får mere fysisk variation. Det betyder mere "rod" i vandløbet så vandplanter, grene o. lign. giver de nødvendige gemme- og ynglesteder for fisk og dyreliv.

Komiteén skal følge udviklingen i natur-, miljø- og forureningsforhold i Gudenåens vandsystem, og kan derudover stille forslag til naturgenopretningsprojekter eller lignende projekter af betydning for større dele af Gudenåsystemet. Det vil typisk omhandle Gudenåens hovedløb, herunder Randers Fjord og opland samt projekter af generel betydning omkring sidetilløb.

Gudenåkomiteén kan med sit helhedsperspektiv anbefale kommuner at undersøge hvilke områder, der kunne være relevante at igangsætte større projekter i.

Et lille udpluk af hvad Gudenåsystemet byder på. At der er forskel på fisk ved de fleste, mens færre nok tænker over, at grøde ikke blot er grøde. Tegningerne er lavet til Gudenåkomiteén af Naturplan

GUDENÅKOMITÉEN VIL:

- Få et opdateret overblik over naturens tilstand lokalt ved at invitere Miljøstyrelsen til at give oplæg om den nyeste viden om Gudenåen og Randers Fjordoplandet ift. NOVANA data
- Forholde staten på dennes forpligtigelser ift. overvågning, tilstandsvurdering og målopfyldelse (kemiske tilstand) ift. miljøfremmede stoffer.
- Gudenåkomitéen får en årlig status på den miljømæssige tilstand i Gudenåen og Randers Fjord.
- Undersøge, hvorvidt der skal igangsættes en vegetationsundersøgelse af hele åen for at se, hvad der er sket siden sidste undersøgelse (2001), samt mulige behov for at optimere praksis.
- Undersøge om der kan igangsættes initiativer/projekter til at sikre mangfoldig natur ved at beskytte sjældne arter, samt genskabe flere og bedre levesteder for disse.
- Følge udbredelsen af invasive arter i GudenåSystemet og vurdere mulige indsatser
- Øge kendskabet og forståelse for naturen, herunder ved tilgængelighed

SYNLIGHED, VIDEN OG INDFLYDELSE

Gudenåkomitéen ønsker at skabe større synlighed omkring det arbejde, Komitéen og vandoplandsstyregruppen varetager, både hos den enkelte borger, i byråd, på Christiansborg og i EU.

Det skal være med til at sikre ejerskab, opbakning og ikke mindst forståelse for arbejdet med Gudenåen. Gudenåen er et fælles ansvar, en fælles udfordring og ikke mindst en fælles glæde

Det kræver, at alle tager et medansvar, både borgere, lokalpolitikere og på Christiansborg. Derfor er det helt essentielt, at vi får fortalt om de mange initiativer, vi sætter i gang samt deler ud af de erfaringer og den viden, vi ligger inde med - både i regi af arbejdet i Gudenåkomitéen og Vandoplands-styregruppen for Randers Fjordoplandet.

Derudover ønsker vi skal vi blive bedre til at udveksle erfaringer og videndele med andre komitéer og tværkommunale samarbejder i Danmark. Gudenåkomitéen har som optakt til etableringen af Storå Komitéen besøgt Holstebro Kommune for at fortælle om fordelene ved at være "på tværs med vilje".

Alt udspringer af noget. Gudenåen starter som et lille kildevæld, men ender med et større væld af muligheder og udfordringer.

Begge dele kræver et blik for helheden, og der kan med fordel komme synlighed på arbejdet hermed i både Gudenåkommunerne og vandoplandskommunernetil Randers Fjord.

GUDENÅKOMITÉEN/ VOS RANDERS FJORD VIL:

- Øge synligheden i medierne når der sker noget på enten komitéens/VOSens område fx ved pressemeddelelser eller ved at anvende sociale medier
- Øge synligheden blandt medlemskommunerne ved at sørge for orienteringer på fagudvalgenes dagsordener
- Have fokus på politisk interessevaretagelse overfor landspolitikere
- Prioritere opdatering og promovning af Gudenåkommunernes fælles videnshjemmeside om Gudenåen
- Holde informationsplatformen gudenaakomiteen.dk opdateret og undersøge, om den evt. skal opdateres
- Afsøge muligheder for EU-midler til tværkommunale projekter i komitéens og VOSens fokusområde
- Tage på studiebesøg og ekskursioner i ind- og udland inden for udvalgte fokusområder
- Initiere erfaringsudveksling med tværkommunale fora i Danmark (Kongeåkomitéen, Storå-Komitéen, Limfjordsrådet og KIMO Danmark)
- Deltage i indvielser/igangsættelser af projekter og invitere øvrige politikere med hertil

Gudenåkomitéen